

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30.11.1993, sp. zn. 1 Cao 127/93, ECLI:CZ:VSPH:1993:1.CAO.127.1993.1

Číslo: 10/1995

Právní věta: Na dávky a služby sociálního zabezpečení nemají nárok fyzické osoby, které nemají trvalý pobyt na území České republiky (§ 103 zákona č. 100/1988 Sb.), pokud nestanoví jinak mezistátní úmluva. Žadatelce o důchod nemohl vzniknout nárok na něj, nemá-li trvalý pobyt na území České republiky podle Dohody vlád Československa a USA z 20.6.1968, když tato Dohoda řeší jen otázky výplaty důchodů, nikoli otázky vzniku nároku na důchod.

Soud: Vrchní soud v Praze

Datum rozhodnutí: 30.11.1993

Spisová značka: 1 Cao 127/93

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Důchod

Předpisy: 100/1988 Sb. § 103

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozhodnutím České správy sociálního zabezpečení ze 6.9.1989 bývalý Úřad důchodového zabezpečení v Praze zamítl žádost navrhovatelky o invalidní důchod podle ustanovení § 103 zákona č. 100/1988 Sb. s odůvodněním, že podle tohoto ustanovení na dávky a služby nemají nárok občané, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, pokud nestanoví jinak mezistátní úmluva. Mezi bývalou ČSFR a USA byla uzavřena pouze Dohoda o vzájemné výplatě důchodů. Nejde o úmluvu o sociálním zabezpečení v celém rozsahu, a proto nárok navrhovatelce na důchod podle předpisů platných v České republice nevznikl. Vzhledem k této skutečnosti nezkoumal orgán sociálního zabezpečení splnění ostatních podmínek stanovených zákonem pro vznik nároku na invalidní důchod.

V opravném prostředku navrhovatelka namítla, že orgán sociálního zabezpečení nepostupoval správně, když její žádost o invalidní důchod neprojednal řádně podle ustanovení § 30 zákona č. 100/1988 Sb. a své rozhodnutí odůvodnil ustanovením § 103 citovaného zákona. Ustanovení § 103 zákona o sociálním zabezpečení platí jen v tom případě, nestanoví-li jinak mezistátní úmluva. Mezistátní úmluva, podle navrhovatelky, byla uzavřena mezi vládami bývalé ČSFR a USA formou výměnných listů (datovaných 20. června 1968), v jejichž závěrech je citováno, že tato úmluva (dohoda) má být považována za mezinárodní dohodu ve věci použití § 60 tehdy platného zákona č. 101/1964 Sb., který je nyní vyjádřen v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v ustanovení § 103. Celý smysl dohody směřoval k odstranění překážky vyjádřené v citovaném ustanovení o

zákazu výplat důchodů do ciziny. Ani tvrzení, že nejde o úmluvu o sociálním zabezpečení v celém rozsahu, podle názoru navrhovatelky neobstojí. Citovaná mezinárodní dohoda konstatovala, že státní občan USA má nárok na důchod v ČSFR, byly-li podmínky podle československých zákonů splněny (např. pracovní doba, započitatelná doba zaměstnání, zřejmě i podmínky invalidity).

Městský soud v Praze svým rozsudkem potvrdil rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení (když jeho předchozí usnesení z 10. 9. 1990, č. j. 14 C 11/90-10, bylo zrušeno usnesením bývalého Nejvyššího soudu České republiky z 24. 6. 1991, sp. zn. 9 Co 73/91, a věc mu byla vrácena s vysloveným závazným právním názorem). Vycházel z textu Dohody uzavřené mezi ČSFR a USA a dospěl k závěru, že podle ní nové přiznání důchodu nemůže být provedeno a je proto nutno vycházet z ustanovení § 103 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb., podle něhož na dávky a služby nemají nárok občané, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky.

V odvolání proti tomuto rozsudku navrhovatelka vytýkala soudu prvního stupně, že vycházel z českého překladu Dohody uzavřené mezi ČSFR a USA, pořízené tehdejším Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí ČSFR, ačkoliv si byl vědom toho, že tento překlad je nepřesný. V anglickém textu uváděné Dohody je řečeno, že „jinak oprávnění občané Spojených států, bez ohledu na místo bydliště a na to, jak dlouho tam pobývají, mohou uplatňovat nárok na československý důchod a dostanou jej vyplacený v plné výši“. Tento překlad a výklad soud prvního stupně v odůvodnění svého rozhodnutí konstatuje, když uvádí, že původní překlad obsahoval slova výplata a poskytování, z čehož by bylo možné usoudit, že pokud jde o poskytování důchodů do Spojených států, jde i o jejich nové přiznání. Novým překladem bývalého Federálního ministerstva práce a sociálních věcí byla tato problematická pasáž přeložena „může být žádáno a budou v plné výši vypláceny“. S ohledem na tento překlad se soud přiklonil k názoru, že nové přiznání důchodu s ohledem na dohodu nemůže být provedeno. Soud místo toho, aby problematičnost pasáže a zjevnou nepřesnost překladu klíčového výrazu odstranil vyžádáním dobrozdání kvalifikovaného a nepodjatého soudního překladatele, rozhodl na základě vadného překladu a výkladu Dohody, podle níž se důchody do USA přiznávají po desítky let. Dále navrhovatelka namítala, že svou invaliditu lékařskými posudky dokázala, prokázala také, že je držitelkou osvědčení ministerstva národní obrany, č. j. 1716/89 z 11.4.1989, o účasti v odboji podle zákona č. 255/1946 Sb. Podle ustanovení § 63 odst. 4 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, se souvislost invalidity s účastí v odboji předpokládá, není-li povahou případu vyloučena. Ačkoliv soud prvního stupně orgánu sociálního zabezpečení již ve svém předchozím rozhodnutí uložil, aby zkoumal invaliditu navrhovatelky, uvedený orgán se jí vůbec nezabýval. I podle nového rozsudku soudu prvního stupně dospěl k závěru, že orgán sociálního zabezpečení by měl provést řízení znovu a po vydání příslušného posudku rozhodnout o nároku navrhovatelky, což se nestalo.

Vrchní soud v Praze svým rozsudkem potvrdil uvedený rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl, že účastníci řízení nemají právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Z odůvodnění:

Navrhovatelka podala žádost o invalidní důchod s odůvodněním, že její invalidita vznikla v souvislosti s válečnými útrapami. Do spisu založila potvrzení bývalého Federálního ministerstva národní obrany, č. j. 1716/1989 z 11.4.1989, o tom, že za nacistické okupace Československa v době od 17.4.1944 do 5.5.1945 byla vězněna z důvodu rasové perzekuce a ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 č. 1 písm. g) zákona č. 255/1946 Sb. je účastníkem národního boje za osvobození. Z provedených důkazů dále vyplývá, že navrhovatelka neměla v ČR (ČSFR, ČSSR) dosud přiznaný invalidní důchod a že navrhovatelka nemá trvalý pobyt na území ČR (dříve ČSFR, ČSSR); bydlí v USA a o sobě uvádí, že je státní občankou USA. Doklad o tomto jejím občanství není ani v soudním spise ani v dávkovém spise navrhovatelky.

Na dávky a služby nemají nárok občané, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky (§ 103 odst. 1 zákona č. 100/1988 b.). Dávky se nevyplácejí do ciziny a nenáleží za dobu, po kterou se oprávněný zdržuje v cizině trvale (§ 103 odst. 2, věta první, zákona č. 100/1988 Sb.). Ustanovení odstavců 1 a 2 platí jen tehdy, nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva (§ 103 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb.). Soud prvního stupně proto správně zkoumal, zda v daném případě lze postupovat podle § 103 odst. 1, případně odst. 2 zákona č. 100/1988 Sb. nebo zda jinou úpravu stanoví mezinárodní smlouva. Za tím účelem přezkoumal obsah smluvních dokumentů, které tvoří Dohodu o vzájemné výplatě důchodů uzavřenou mezi vládami bývalé ČSFR a USA, přičemž vycházel z českého překladu dokumentů provedeného v mezinárodním odboru bývalého Federálního ministerstva práce a sociálních věcí v prosinci 1991. Námitka navrhovatelky uvedená v odvolání, že soud prvního stupně vycházel z překladu zmíněné dohody, který, podle ní, je nepřesný, není důvodná. Soud prvního stupně postupoval v souladu s pokyny uvedenými v usnesení bývalého Nejvyššího soudu České republiky z 24.6.1991, sp. zn. 9 Co 73/91, kterým bylo předchozí rozhodnutí Městského soudu v Praze z 10.9.1990, č. j. 14 C 11/90-10, zrušeno, protože těmito pokyny byl vázán ve smyslu ustanovení § 226 o. s. ř. Tento jeho postup byl správný. Z úředního českého znění zmíněné dohody (z překladu provedeného v mezinárodním odboru bývalého Federálního ministerstva práce a sociálních věcí, které se podílelo na přípravě této mezinárodní dohody) vychází i odvolací soud. Dohoda mezi československou vládou a vládou Spojených států amerických byla uzavřena v roce 1968, tedy za účinnosti zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení. Tento zákon v § 60 stanovil, že dávky se do ciziny nevyplácejí a za dobu, po kterou se oprávněný zdržuje v cizině trvale, nenáleží, nestanoví-li jinak mezistátní úmluva. Zákon tedy stanovil jednak podmínky, za nichž sice dávky náležely, ale do ciziny se nevyplácely, a jednak podmínky, za nichž dávky ani nenáležely, t. j. za dobu, kdy se zdržoval oprávněný v cizině trvale. Do ciziny - do státu, s nímž nemělo Československo uzavřenou mezinárodní úmluvu - úprava provedená zákonem č. 101/1964 Sb. (stejně tak úprava provedená zákonem č. 103/1964 Sb.) neumožňovala výplatu dávek sociálního zabezpečení vůbec. Z obsahu smluvních dokumentů, které tvoří Dohodu o vzájemné výplatě důchodů uzavřenou mezi vládami ČSFR a USA, vyplývá, že článek 202 (t) (1) zákona o sociálním zabezpečení (42 U. S. C. 402 t) /1/) zakazoval výplatu dávek měsíčně cizím státním příslušníkům s výjimkou případů uvedených v článku 202 (t) (2) až 202 (t) (5)) zákona o sociálním zabezpečení (42 U. S. C. 402 t) /2/ až 402 t/ 5)) za každý měsíc poté, co opustili USA, po dobu přesahující šest po sobě následujících kalendářních měsíců; článek 202 (t) (2) zákona o sociálním zabezpečení (42 U. S. C. 402 t) /2/) ukládal, aby článek 202 (t) (1) nebyl uplatňován vůči žádné osobě, která je občanem cizí země, v níž podle shledání Ministerstva zdravotnictví, vzdělání a péče funguje systém sociálního nebo důchodového zabezpečení, který má v této zemi všeobecné uplatnění a v rámci něhož (A) pravidelné dávky nebo jejich pojistně matematický ekvivalent, jsou vypláceny z důvodů stáří, výsluhy nebo úmrtí (B) a osoby, které jsou občany Spojených států, ale nikoli občany cizí země, a které mají nárok na takové dávky, jsou oprávněny přijmout takové dávky nebo pojistné, i když jsou mimo tuto cizí zem, bez ohledu na dobu trvání nepřítomnosti. Dále z nich vyplývá, že ze strany vlády Spojených států amerických byl vysloven souhlas, že pokud jde o dávky uvedené v člancích 202 (a) až 202 (i) včetně a 223 (a) zákona o sociálním zabezpečení Spojených států amerických, systém sociálního zabezpečení Československa má všechny znaky vyjmenované v článku 202 (t) (2) zákona o sociálním zabezpečení Spojených států amerických, v důsledku čehož omezení stanovená v článku 202 (t) (1) uvedeného zákona o sociálním zabezpečení se nevztahují na občany Československa. Československá vláda prohlásila, že učinila opatření a poskytuje záruky, že o dávky vyjmenované v článku tři zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, a článku šest, odstavci c) zákona č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků, může být žádáno a budou v plné výši vypláceny jinak oprávněným občanům Spojených států amerických nebo občanům, kteří jsou amerického původu, bez ohledu na jejich trvalý pobyt nebo délku jeho trvání a bez ohledu na omezení uvedená v článku 60 a v článku 98 výše uvedeného zákona a bez ohledu na jakýkoli jiný zákon, předpis, nařízení nebo správní rozhodnutí ze strany československé vlády nebo jakéhokoliv prostředníka, zástupce nebo pracovníka vlády.

Ve všech dokumentech uvedené Dohody, provedených formou výměny dopisů vlády obou zúčastněných států, se hovoří o „povolení výplaty dávek občanům USA žijícím mimo území Spojených států...“, o „transferu peněz“ ve věci omezení obsaženého ve vyhlášce vlády Spojených států amerických, známého jako Oběžník 655 ministerstva financí, týkající se transferu peněz z veřejných fondů Spojených států příjemcům v Československu (ze strany USA), o tom, že „o dávky. . . může být žádáno a budou v plné výši vypláceny. . . “ (ze strany Československa). Dohoda nezasahuje do otázky vzniku nároku na důchod, protože z celého jejího obsahu nic takového nevyplývá. Z obsahu dokumentů tvořících dohodu mezi vládami ČSFR a USA z 20.6.1968 a 12.7.1968 tedy vyplývá, že tato dohoda řeší pouze otázku výplaty důchodů, neřeší však otázku vzniku nároku na důchod. Tento výklad obsahu dohody není nikterak nový, protože stejným způsobem vykládaly soudy její obsah v době následně po jejím uzavření. Např. bývalý Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení z 2.4.1975, sp. zn. 7 Co 71/75, jímž rozhodoval o odvolání proti usnesení Městského soudu v Praze ve věci sp. zn. 15 C 59/74, konstatoval, že „dohoda řeší pouze otázku poukazování důchodu, neřeší však otázku vzniku nároku na důchod“.

Vlády Československa a USA na sebe převzaly uvedenou dohodou závazek informovat se o případných změnách zákonů vztahujících se k výplatě dávek sociálního zabezpečení, které by mohly ovlivnit tuto výplatu. Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, který nabyl účinnosti 1. ledna 1976 a který zrušil zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, převzal ve svém ustanovení § 69 v podstatě úpravu předchozího zákona č. 101/1964 Sb., uvedenou v § 60, a to jeho části před středníkem. Zákon č. 100/1988 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1.10.1988 a který zrušil předchozí zákon o sociálním zabezpečení (č. 121/1975 Sb.), upravil nároky na dávky a služby a jejich poskytování v cizině v již citovaném ustanovení § 103. Tento zákon tedy vedle úpravy, obsažené již v předchozích zákonech o sociálním zabezpečení (č. 101/1964 Sb. a č. 121/1975 Sb.), v odstavci prvním § 103 výslovně obsahuje i ustanovení o tom, že na dávky a služby nemají nárok občané, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky. Ze zákonů o sociálním zabezpečení platných v České republice, přijatých po uzavření uvedené Dohody v roce 1968, nevyplývají pro navrhovatelku žádné změny svědčící v její prospěch. Nárok na invalidní důchod navrhovatelce nevznikl a nemůže vzniknout, protože nemá trvalý pobyt na území České republiky. Zkoumání dalších podmínek vzniku nároku na invalidní důchod by bylo již nadbytečné.

V právní úpravě vycházející z teritoriálního principu při uspokojování důchodových nároků fyzických osob do ciziny - do státu, s nímž Česká republika nemá uzavřenou mezinárodní smlouvu, není rozpor s mezinárodními smlouvami, týkajícími se lidských práv a základních svobod, včetně práv v oblasti sociálního zabezpečení, kterými je Česká republika vázána. Ustanovení § 103 zákona č. 100/1988 Sb., které neumožňuje přiznat dávku důchodového zabezpečení občanu, jenž nemá trvalý pobyt na území naší republiky, nelze chápat v současném systému sociálního zabezpečení jako neodůvodněný postih za realizaci jiného práva. Právo na sociální zabezpečení se zaručuje všem občanům shodně za podmínek upravených v zákoně.

Rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení je zákonné a soud prvního stupně nepochybil, když je potvrdil.

Věcně správný rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen odvolacím soudem podle ustanovení § 219 o. s. ř.

Žádnému z účastníků nebyla přiznána náhrada nákladů odvolacího řízení, protože navrhovatelka v tomto řízení neměla úspěch (§ 250k odst. 1, § 250 l odst. 2 a § 224 odst. 1 o. s. ř.) a odpůrce nemá v tomto řízení nárok na náhradu nákladů řízení.